

Illegal tobakshandel

Illegal tobakshandel omfattar cirka 15 procent av den svenska tobaksmarknaden¹ och är en viktig inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. För att motverka detta behövs effektiv tillsyn och myndighetssamverkan.

Förebyggande åtgärder på lokal nivå, tillsyn och samverkan

Tobakstillsyn, utifrån lagstiftning om bland annat skatter, varningstexter och försäljning till minderåriga, ökar den formella kontrollen. Regional tillsynsmyndighet är länsstyrelsen, och lokal tillsynsmyndighet är kommunen. Ibland genomför kommunerna också tillsyn tillsammans med polisen. Gemensam tillsyn kan underlätta arbetet och vara en markering av att frågan tas på allvar. Exempel på samverkansaktörer, utöver kommunen och polisen, är Skatteverket och Tullverket, som utifrån olika delar i lagstiftningen kan komplettera kommunens och polisens arbete.

Om en näringsidkare bryter mot tobakslagen kan kommunen besluta om föreläggande, förbud (med eller utan vite), varning och försäljningsförbud, och informera polisen om försäljningsställen. Vid brott mot punktskattelagstiftningen kan gemensam tillsyn av Skatteverket och Tullverket vara effektivt, eftersom en utredning kan inledas direkt och tobaken omhändertaras. Tullverket kan genomföra tillsyn utifrån information från en lägesbild, som kan leda till att de kan gå vidare och undersöka andra lokaler.

Först en lägesbild, sedan val av åtgärder

En lägesbild är ett första steg i lokalt brottsförebyggande arbete. Information om illegal tobakshandel lokalt kan hämtas främst från kommunen och polisen, men kan kompletteras genom medborgardialoger och samtal med nyckelpersoner. En analys av lägesbilden gör det sedan möjligt att välja rätt åtgärder.

Enligt brotstriangeln uppstår brott när en potentiell gärningsperson och ett möjligt brottsoffer eller objekt möts på en övervakad plats, med avsaknad av hinder för att brottet ska begås. Om en av omständigheterna förebyggs, uppstår inget brott.

Förebyggande exempel

Tullverket i region Syd har sedan 2013 utvecklat *STÖRA-projektet*. Målet är att genom gemensamma tillsyner, med andra myndigheter, få bort illegal handel med punktskattepliktiga varor, som exempelvis tobak.

Genom samverkan med bland annat kommunerna, Skatteverket, Polismyndigheten och Ekobrottsmyndigheten nyttjas lagstiftningen fullt ut, för att störa ut den illegala handeln. Insatsen bygger på underrättelser, är samordnad mellan myndigheterna och beskrivs som kostnadseffektiv.

¹ Enligt OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development).

Signaler om illegal tobak

För att upptäcka illegal tobaksförsäljning finns vissa tecken att ta fasta på:

- Ett väldigt lågt pris på cigaretter.
- Näringsidkare som inte anmält försäljning av tobaksprodukter i den kommun där försäljningen sker, vilket de är skyldiga att göra.² Från den 1 juli 2019 gäller tillståndsplikt för försäljning av tobaksvaror.
- Att tobaken inte registreras i kassan och/eller förvaras under disk.
- Avsaknad av innehållsdeklaration eller varningstext på svenska, med en viss storlek och form.
- Felstavad text på förpackningen.
- Okända märken på tobaksvarorna.
- Försäljning av lösa cigaretter eller i förpackningar med mindre än 20 cigaretter.

² Detta gäller även försäljning av e-cigaretter och påfyllningsbehållare.

Aktör	Ansvarsområde	Vilken information de besitter	Vad de kan göra	Kontakt
Kommunen	Handläggning av tillstånd. Tillsyn. Brottsförebyggande arbete.	Kännedom om försäljare, försäljningsställen och lagstiftning.	Tillsyn. Administrativa åtgärder. Utbildning/stöd till personal.	Tillsynshandläggare
Polisen	Att förebygga, utreda och genomföra tillsyn.	Information om lokala brottsproblem och lagstiftning.	Se till att lagstiftning följs, utreda eventuella brott. Vid behov samordna tillsyn med andra myndigheter.	Kommunpolis
Försäljningsstället	Att anmäla/söka tillstånd för försäljning hos kommunen.	Kännedom om regelverk.	Följa lagar och regler. Utbilda egen personal.	Butikschef eller motsvarande
Tullverket	Gränskontroll och kontroll av punktskattepliktiga varor.	Kunskap om illegala produkter.	Gränskontroll. Kontrollerar att punktskattelagstiftning följs. Tillsyn.	www.tullverket.se
Skatteverket	Handläggning och information om bland annat punktskatter på tobaksvaror.	Information om kassaregister och skatteintäkter.	Informera, tillsyn och vissa former av tvångsmedel.	www.skatteverket.se
Ekobrottsmyndigheten	Att bekämpa ekonomisk brottslighet samt vara ett kunskapscentrum.	Kunskap om lagstiftning.	Bekämpar ekonomisk brottslighet genom underrättelser, utredning och lagföring.	www.ekobrottsmyndigheten.se
Länsstyrelsen	Att följa och biträda kommunernas verksamhet.	Kunskap om lagstiftning. Kunskap om tillsyn.	Vägleda kommunerna. Främja samarbete mellan tillsynsmyndigheter.	www.lansstyrelsen.se
Brå	Att ta fram fakta och sprida kunskap om brottsförebyggande arbete.	Den officiella kriminalstatistiken samt praktisk och teoretisk kunskap om förebyggande arbete.	Ta fram fakta och sprida kunskap om brottsförebyggande arbete.	www.bra.se
Folkhälsomyndigheten	Att vara nationell tillsynsmyndighet enligt tobakslagen.	Kunskap om lagstiftning. Kunskap om tillsyn.	Ta fram föreskrifter och följa rättstillämpningen. Ge information och stöd till tillsynsansvariga på regional och lokal nivå.	www.folkhalsomyndigheten.se